

Заярна Н. М.,
к.е.н., доц., доцент кафедри економіки, Львівський торговельно-економічний університет,
м. Львів

Величко Д. Д.,
магістр, Львівський торговельно-економічний університет, м. Львів

Плис Р. О.,
магістр, Львівський торговельно-економічний університет, м. Львів

РОЛЬ ОБОРОТНИХ КОШТІВ У КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТІЙКОСТІ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. У статті розглянуто теоретичні підходи до визначення понять “фінансовий стан підприємства” та “оборотні кошти”. Представлено результати систематизації поглядів вчених на визначення поняття “оборотні кошти”: як грошові кошти, авансовані для формування оборотних виробничих фондів і фондів обігу; як авансована вартість; як мобільні активи, які використовує і реалізує підприємство протягом року або операційного циклу. Визначено місце фінансових ресурсів за елементами, джерелами та видами ресурсного потенціалу підприємства. За результатами проведеного аналізу понятійного апарату виявлено взаємозв'язок оборотних коштів із фінансовим станом підприємства та їх взаємозалежність. Це знайшло своє підтвердження в ідентифікації показників, що характеризують ефективність використання оборотних коштів та фінансовий стан підприємства.

Ключові слова: фінансовий стан, фінансові ресурси, ресурсний потенціал, оборотні кошти, оборотність, ліквідність, платоспроможність.

Zaiarna N. M.,
Ph.D., Associate Professor, Associate Professor of the Department of Economics,
Lviv University of Trade and Economics, Lviv

Velichko D. D.,
Master's degree student, Lviv University of Trade and Economics, Lviv

Plys R. O.,
Master's degree student, Lviv University of Trade and Economics, Lviv

ROLE OF WORKING CAPITAL IN THE CONTEXT OF PROVIDING THE SUSTAINABILITY OF THE FINANCIAL STATE OF AN ENTERPRISE

Abstract. The article deals with theoretical approaches to the definition of the concepts "financial condition of the enterprise" and "working capital". The results of systematization of scientists' views on the definition of "working capital" are presented: as cash funds used for the formation of working capital funds and reversible funds; as advanced cost; as mobile assets that are used and sold by the enterprise during a year or an operating cycle. The place of financial resources by the elements, sources and types of resource potential of the enterprise is determined. According to the results of the analysis of the conceptual apparatus, the interrelation of working capital with the financial state of the enterprise and their interdependence were revealed. This was confirmed through the identification of indicators that characterize the efficiency of use of working capital and financial condition of the enterprise.

Keywords: financial status, financial resources, resource potential, working capital, reversibility, liquidity, solvency.

Постановка проблеми. Аналіз інформаційних джерел свідчить, що фінансовий стан підприємства залежить від результатів його виробничої, комерційної та фінансово-господарської діяльності.

Разом з тим, успішне функціонування підприємства як відкритої системи можливе лише при наявності такого ресурсного потенціалу, що би відповідав за своїм кількісним складом та якісними

характеристиками його обраній стратегії та напрямкам розвитку. Нині для багатьох українських підприємств типовим наслідком економічної кризи, яка охопила нашу країну в 2013-2016 рр., стала гостра нестача оборотних коштів. Відомо, що існує пряма залежність між результатами діяльності підприємства, його фінансовим станом і системою управління формуванням і використанням його оборотних коштів, оскільки саме їх оптимальність забезпечує підприємству достатній рівень платоспроможності. Відтак для забезпечення зміцнення фінансового стану підприємства варто постійно вдосконалювати управління його оборотними коштами, здійснюючи безперервний процес виробництва та реалізації продукції при оптимальному їх рівні, що і актуалізує представлене дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у визначення змісту фінансового стану підприємства та досягнення його стабільності розглядали в своїх працях такі автори, як І. О. Бланк, Г. Л. Вознюк, Г. П. Герасименко, М. Я. Дем'яненко, Л. Г. Загородній, М. Я. Коробов, Е. А. Маркарьян, А. М. Поддєрьогін, Г. В. Савицька, Т. С. Смовженко, В. В. Осмоловський, Л. В. Чупіс та ін. Визначення сутності фінансового стану та рекомендації щодо його оцінки розглядаються також у нормативних джерелах.

Процес управління оборотними коштами як складової ресурсного потенціалу підприємства постійно привертає увагу науковців та практиків. Вирішенням окреслених проблем займаються такі вчені, як: М. Д. Білик, Т. Г. Васильців, В. М. Гриньова, В. О. Коюда, О. О. Терещенко, О. І. Юсипович та ін. Однак існує ряд теоретичних і практичних проблем, які все ще залишаються невирішеними, зокрема в науковій літературі не знайшло широкого відображення дослідження впливу оборотних коштів на фінансовий стан підприємства.

Постановка завдання. Метою представленого дослідження є окреслення ролі оборотних коштів як складової ресурсного потенціалу підприємства в контексті забезпечення його фінансової стійкості.

Викладення основного матеріалу дослідження. Аналіз інформаційних джерел свідчить, що фінансовий стан підприємства залежить від результатів його виробничої, комерційної та фінансово-господарської діяльності. Традиційно загальновизнаними характеристиками фінансового стану підприємства є фінансова стійкість, ліквідність, платоспроможність, прибутковість, рентабельність, кредитоспроможність, ділова активність. У науковій літературі представлена позиція, згідно з якою більшість учених виокремлюють чотири типи фінансового стану. В основу такого поділу покладається багаторівнева схема покриття запасів і витрат, а різновиди фінансового стану виділяються на основі показників фінансової стійкості на такі види:

1. Абсолютною фінансова стійкість вважається тоді, коли власні оборотні кошти повністю забезпечують запаси й витрати.

2. Нормально стійкий фінансовий стан передбачає, коли запаси й витрати забезпечуються сумою власних оборотних коштів і довгостроковими позиковими джерелами.

3. Нестійкий фінансовий стан настає у випадку, якщо запаси й витрати забезпечуються за рахунок власних оборотних коштів, довгострокових позикових джерел і короткострокових кредитів і позик, тобто за рахунок усіх основних джерел формування запасів і витрат.

4. Кризовий фінансовий стан настає при умові, якщо запаси й витрати не забезпечуються джерелами їх формування, підприємство перебуває на межі банкрутства [2].

Саме поняття “фінансовий стан” по-різному розглядається в наукових працях і діючих нині в Україні нормативних джерелах. Так, у Методиці інтегральної оцінки інвестиційної привабливості підприємств і організацій №22 від 23 лютого 1998 р., розробленій Агентством з питань запобігання банкрутству підприємств і організацій, наведено таке визначення фінансового стану підприємства: “Фінансовий стан підприємства – це комплексне поняття, яке є результатом взаємодії всіх елементів системи фінансових відносин підприємства, визначається сукупністю виробничо-господарських факторів і характеризується системою показників, що відображають наявність, розміщення і використання фінансових ресурсів” [12]. Положенням про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації, затвердженим Наказом Міністерства фінансів України та Фонду державного майна України від 26.01.2001 р. №49/121, фінансовий стан підприємства визначається як сукупність показників, що відображають наявність, розміщення і використання ресурсів підприємства, реальні й потенційні можливості підприємства [13]. В табл. 1 запропоновано основні підходи науковців щодо трактування поняття “фінансовий стан підприємства”.

Отож, незважаючи на різноманітність розглянутих підходів щодо трактування поняття “фінансовий стан підприємства”, очевидно, що особливу роль у забезпеченні його стійкості відіграють саме фінансові ресурси, ступінь раціональності їх розміщення та швидкість обертання. Зауважимо, що було б доцільно доповнити характеристику фінансового стану такими елементами, як: ефективність формування майнового комплексу та структури капіталу, в основному це питання стосується оборотного капіталу та оборотних коштів, ефективне управління якими посилює фінансову стійкість, ліквідність, кредитоспроможність та інвестиційну привабливість підприємства.

З метою визначення ступеня впливу фінансових ресурсів на ефективність діяльності підприємства, рівень його платоспроможності та фінансової стійкості доцільно насамперед визначити їх склад та місце в ресурсному потенціалі підприємства.

Тлумачення категорії “фінансовий стан підприємства”

Автори	Тлумачення поняття
Осмоловський В. В. [9]	Фінансовий стан – це комплексне поняття, яке характеризується забезпеченістю фінансовими ресурсами, необхідними для нормальної виробничої діяльності комерційних та інших суб'єктів господарювання, доцільністю й ефективністю їх розміщення і використання, фінансовими взаємовідносинами із суб'єктами господарювання, платоспроможністю та фінансовою стійкістю
Загородній Л. Г., Вознюк Г. Л., Смовженко Т. С. [4]	Фінансовий стан — це стан економічного суб'єкта, що характеризується наявністю в нього фінансових ресурсів, забезпеченістю коштами, необхідними для господарської діяльності, підтримання нормального режиму праці та життя, здійснення грошових розрахунків з іншими економічними суб'єктами
Коробов М. Я. [8]	Фінансовий стан підприємства – це складна, інтегрована за багатьма показниками характеристика якості його діяльності. Фінансовий стан підприємства можна визначити як міру забезпеченості підприємства необхідними фінансовими ресурсами і ступінь раціональності їх розміщення для здійснення ефективної господарської діяльності та своєчасних грошових розрахунків за своїми зобов'язаннями. Це характеристика діяльності підприємства, в якій, як у дзеркалі, у вартісній формі відображені загальні результати роботи підприємства, в тому числі й роботи з управління фінансовими ресурсами
Савицька Г. В. [10]	Фінансовий стан підприємства характеризується системою показників, які відображають стан капіталу в процесі його кругообігу та здатність суб'єкта господарювання фінансувати свою діяльність на фіксований момент часу

Ресурсний потенціал підприємства — це сукупність матеріальних, нематеріальних, трудових, фінансових ресурсів, включаючи здатність робітників підприємства ефективно використовувати названі ресурси для виконання місії, досягнення поточних та стратегічних цілей підприємства. Складові ресурсного потенціалу підприємства наведено на рисунку 1.

Відзначимо, що за видами ресурсного потенціалу фінансові ресурси ототожнюються з фінансовим потенціалом, а за елементами – із засобами праці.

Фінансові ресурси — являють собою сукупність грошових прибутків та надходжень, які знаходяться в розпорядженні підприємства для виконання фінансових обов'язків, здійснення витрат на відтворення підприємства та для стимулювання робітників. Важливість фінансових ресурсів обумовлена тим, що вони є вихідним видом ресурсів для створення та діяльності підприємства, забезпечують безпосередній процес діяльності, є неодмінною умовою його безупинності. Потрібно звернути увагу на те, що в теперішній час, маючи в розпорядженні достатню наявність основних засобів та кадрів, підприємства іноді неспроможні функціонувати та розвиватися, адже не мають необхідної суми готівкових грошових (оборотних) коштів, тобто фінансових ресурсів.

Питання формування і використання оборотних коштів особливо тісно пов'язані з фінансовою діяльністю підприємства. Слід пам'ятати, що від якості управління оборотними коштами залежать безперервність процесу виробництва та реалізації продукції, стан ліквідності підприємства, його платоспроможність і фінансові результати.

У сучасній економічній літературі існує багато різних підходів до визначення економічної сутності

поняття “оборотні кошти” (табл. 2). Аналіз сучасних підходів до визначення такої економічної категорії, як “оборотні кошти”, показав, що існує загальна ознака, за якою проводиться виділення оборотних коштів із майна підприємства. Такою ознакою є часовий період, протягом якого функціонує даний вид коштів. Цей період полягає в часі перенесення вартості коштів на готовий продукт або часу їх повного споживання.

Ефективність використання оборотних коштів визначається системою показників: коефіцієнтом оборотності оборотних коштів, що характеризує ефективність використання підприємством усіх наявних фінансових ресурсів, незалежно від джерел їх залучення; терміном оборотності оборотного капіталу, який застосовується для оцінки ефективності використання оборотного капіталу і показує швидкість обертання оборотних коштів; коефіцієнтом оборотності дебіторської заборгованості, який показує швидкість обертання дебіторської заборгованості підприємства за період, що аналізується (розширення або зниження комерційного кредиту, що надається підприємством), показниками рентабельності, які характеризують ефективність забезпечення фінансового відтворення оборотних коштів.

Водночас при оцінці фінансового стану підприємства знову ж таки беруться до уваги такі показники, як оборотність дебіторської та кредиторської заборгованості, оборотних коштів, ресурсовіддача, які належать до групи показників ділової активності; коефіцієнт маневреності, що показує, яка частка власного капіталу використовується для фінансування поточної діяльності, тобто характеризує ступінь мобілізації власного капіталу.

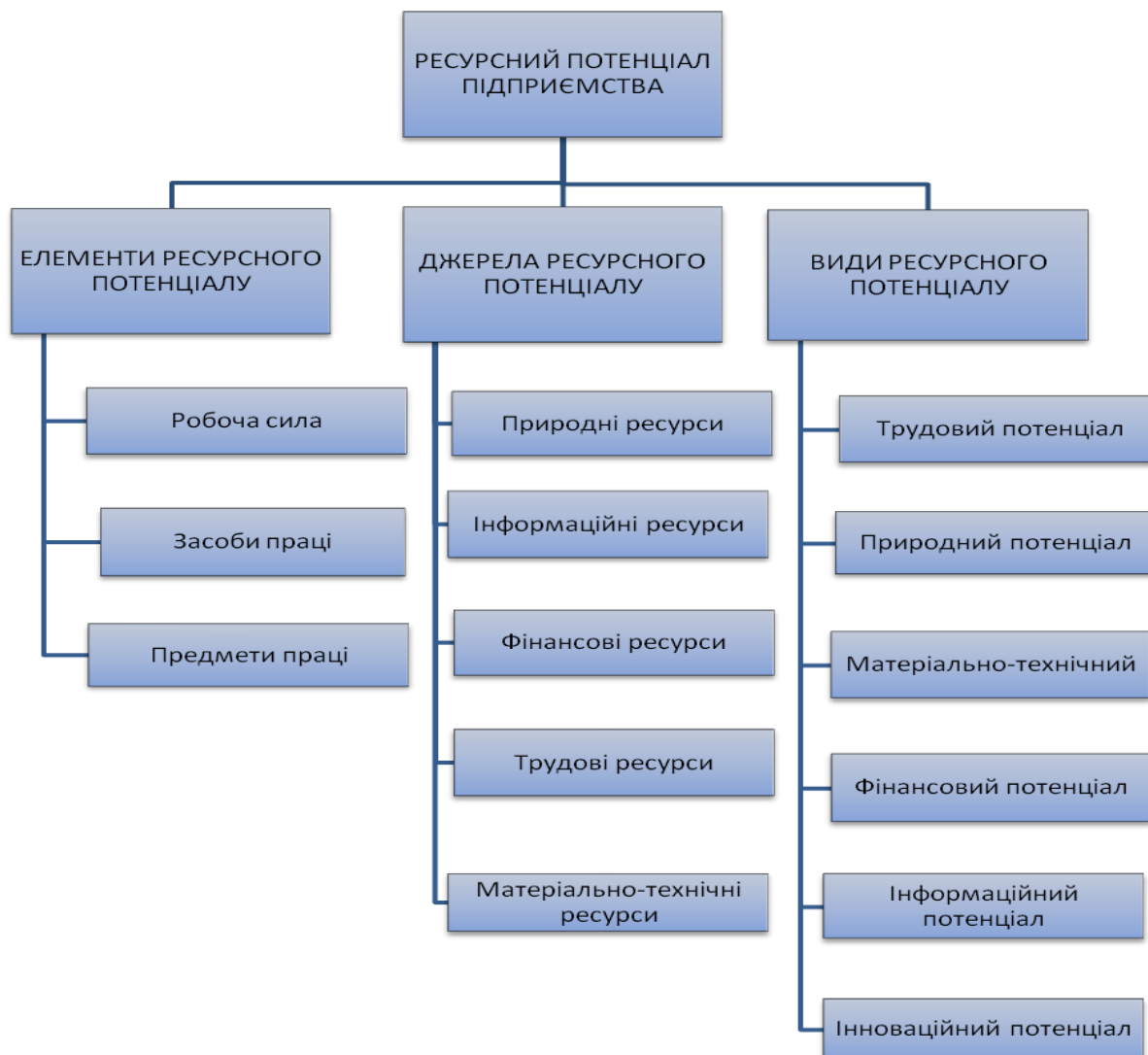

Рис. 1. Складові ресурсного потенціалу підприємства

Таким чином паралельний аналіз показників фінансового стану та ефективності використання оборотних коштів дозволить визначити, який рівень оборотних коштів потрібен підприємству, тобто дасть змогу здійснити їх нормування, визначити їх мінімальну кількість та оптимальну структуру. Водночас достовірна й своєчасна інформація про фінансовий стан підприємства є запорукою прийняття ефективних фінансових рішень, спрямованих на зниження витрат фінансових ресурсів шляхом оптимізації структури оборотних коштів, зростання прибутку та ринкової вартості підприємства.

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямі. Для здійснення фінансово-господарської діяльності підприємства мають у розпорядженні оборотні кошти, які являють собою контрольовані ними фінансові ресурси, сформовані за рахунок інвестованого у них капіталу. Вони характеризуються детермінованою вартістю, продуктивністю та здатністю формувати дохід, впливати на загальну прибутковість, забезпечувати

стійкий фінансовий стан. Постійний обіг оборотних коштів у процесі їх використання пов'язаний із факторами часу, ризику та ліквідності. Формування і використання оборотних коштів особливо тісно пов'язано з фінансовою діяльністю підприємства. Отже, якість управління оборотними коштами безпосередньо впливає на безперервність процесу виробництва та реалізації продукції і визначає стан ліквідності підприємства, його платоспроможність і в певній мірі формує фінансові результати. Таким чином не викликає сумніву, що стійкість фінансового стану підприємства в значній мірі залежить від структури та ефективності використання його оборотних коштів.

З огляду на вищезазначене подальші дослідження з окресленої тематики передбачається присвятити пошуку резервів зміцнення фінансового стану підприємств шляхом підвищення ефективності використання оборотних коштів.

Узагальнення визначень “оборотні кошти”

Автори	Тлумачення поняття
1-й підхід – грошові кошти, авансовані для формування оборотних виробничих фондів і фондів обігу	
Примак Т. О. [11]	Оборотні кошти – це сукупність грошових засобів підприємства, необхідних для формування та забезпечення кругообігу виробничих оборотних фондів і фондів обігу
Азаренкова Г. М., Журавель Т. М., Михайленко Р. М. [1]	Оборотні кошти – це грошові ресурси, які вкладено в оборотні виробничі фонди і фонди обігу для забезпечення безперервного виробництва та реалізації виготовленої продукції, які беруть участь у виробничому процесі один раз і повністю переносять свою вартість на собівартість продукції
2-й підхід – як авансована вартість	
Зятковський І. В. [6]	Обігові кошти – це грошові кошти, авансовані в обігові виробничі фонди і фонди обігу, які забезпечують безперервність процесу виробництва і проведення розрахунків
Поддєрьогін А. М. [14]	Оборотні кошти – це кошти, авансовані в оборотні виробничі фонди й у фонди обігу для забезпечення безперервності процесу виробництва, реалізації продукції та отримання прибутку
Калина А. В., Котвицький А. А. [7]	Оборотні кошти – це кошти, авансовані для формування виробничих запасів, незавершеного виробництва, залишків готової продукції та інших предметів праці, потрібних для підтримання безперервності виробничої діяльності
3-й підхід – мобільні активи, які використовує і реалізує підприємство протягом року або операційного циклу	
Зелгавіс І. В., Парфаняк П. А. [5]	Оборотний капітал – грошові кошти і мобільні активи, які перетворюються в грошові кошти протягом одного виробничого циклу, що забезпечує безперервність виробничого процесу виробництва і обороту
Гриньова В. М., Коюда В. О. [3]	Оборотний капітал – це кошти, що обслуговують процес господарської діяльності, які беруть участь одночасно і в процесі виробництва, і в процесі реалізації продукції
Бланк І. О. [2]	Оборотні активи – сукупність майнових цінностей підприємства, що обслуговують поточну виробничо-комерційну діяльність підприємства і повністю споживаються протягом одного операційного циклу

ЛІТЕРАТУРА

- Азаренкова Г. М. Фінанси підприємств : навч. посіб. / Азаренкова Г. М., Журавель Т. М., Михайленко Р. М. – [2-ге вид., випр. і допов.]. – К. : Знання-Прес, 2006. – 287 с.
- Бланк І. О. Фінансовий менеджмент : навч. посіб. / Бланк І. О. – К. : Ельга, 2008. – 724 с.
- Гриньова В. М. Фінанси підприємств : навч. посіб. / Гриньова В. М., Коюда В. О. – [2-ге вид., перероб. і допов.]. – К. : Знання-Прес, 2004. – 424 с.
- Загородній А. Г. Фінансовий словник / Загородній А. Г., Вознюк Г. Л., Смовженко Т. С. – [3-тє вид., випр. і допов.]. – К. : Знання, 2000. – 587 с.
- Зелгавіс І. В. Фінанси підприємств : навч. посіб. / І. В. Зелгавіс. – М. : ООО “ВИТ + РЭМ”, 2002. – 352 с.
- Зятковський І. В. Фінанси підприємств : навч. посіб. / Зятковський І. В. – [2-ге вид., перероб. і допов.]. – К. : Кондор, 2003. – 364 с.
- Калина А. В. Економіка підприємства : навч. посіб. / А. В. Калина, А. А. Котвицький. – К. : Знання України, 2007. – 324 с.
- Коробов М. Я. Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємств : навч. посіб. / Коробов М. Я. – [3-тє вид., перероб. і допов.]. – К. : Знання, 2002. – 378 с.
- Осмоловський В. В. Теория анализа хозяйственной деятельности / В. В. Осмоловский. – М. : Новое знание, 2001.
- Савицкая Г. В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия : учеб. пособие / Савицкая Г. В. – [7-е изд., испр.]. – Мн. : Новое знание, 2002. – 704 с.
- Примак Т. О. Економіка підприємства : навч. посіб. / Примак Т. О. – [4-тє вид., стер.]. – К. : Вікар, 2006. – 219 с.
- Про затвердження Методики інтегральної оцінки інвестиційної привабливості підприємств та організацій [Електронний ресурс] : Наказ Агентства з питань, запобігання банкрутству підприємств та організацій від 23.02.1998 р. № 22. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>.
- Про затвердження положення про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації [Електронний ресурс] : Наказ Міністерства фінансів України та Фонду державного майна України від 26.01.2001 р. № 49/121. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>.

14. Фінанси підприємств : підручник / [Піддєрьогін А. М., Буряк Л. Д., Нам Г. Г. та ін. ; кер. авт. кол. і наук. ред. А. М. Піддєрьогін]. – [3-тє вид., перероб. і допов.]. – К. : КНЕУ, 2000. – 460 с.

REFERENCES

1. Azarenkova, H. M. Zhuravel', T. M. and Mykhajlenko, R. M. (2006), *Finansy pidpryiemstv*, 2 nd ed, Znannia-Pres, K., 287 s.
2. Blank, I. O. (2008), *Finansovyj menedzhment*, El'ha, K., 724 s.
3. Hryn'ova, V. M. and Koiuda, V. O. (2004), *Finansy pidpryiemstv*, 2nd ed, Znannia-Pres, K., 424 s.
4. Zahorodnij, A. H. Vozniuk, H. L. and Smovzhenko, T. S. (2000), *Finansovyj slovnyk*, 3 nd ed, Znanyia, K., 587 s.
5. Zelhavyls, Y. V. (2002), *Fynansy predpryiatyj*, ООО "VYT + REM", M., 352 s.
6. Ziatkovs'kyj, I. V. (2003), *Finansy pidpryiemstv*, 2 nd ed, Kondor, K., 364 s.
7. Kalyna, A. V. and Kotvyts'kyj, A. A. (2007), *Ekonomika pidpryiemstva*, Znannia Ukrainy, K., 324 s.
8. Korobov, M. Ya. (2002), *Finansovo-ekonomichnyj analiz diial'nosti pidpryiemstv*, 3 nd ed, Znannia, K., 378 s.
9. Osmolovs'kyj, V. V. (2001), *Teoryia analyza khoziajstvennoj deiatel'nosti*, Novoe znanye, M., 307 s.
10. Savytskaia, H. V. (2002), *Analyz khoziajstvennoj deiatel'nosti predpryiatyia*, 7 nd ed, Novoe znanye, Mn., 704 s.
11. Prymak, T. O. (2006), *Ekonomika pidpryiemstva*, 4 nd ed, Vikar, K., 219 s.
12. Pro zatverdzhennia Metodyky intehral'noi otsinky investytsijnoi pryvablyvosti pidpryiemstv ta orhanizatsij : Nakaz Ahentstva z pytan', zapobihannia bankrutstvu pidpryiemstv ta orhanizatsij vid 23.02.1998 r. № 22, available at: <http://zakon4.rada.gov.ua>.
13. Pro zatverdzhennia polozhennia pro poriadok zdijsnennia analizu finansovoho stanu pidpryiemstv, scho pidliahaiut' pryvatyzatsii : Nakaz Ministerstva finansiv Ukrainy ta Fondu derzhavnoho majna Ukrainy vid 26.01.2001 r. № 49/121, available at: <http://zakon4.rada.gov.ua>.
14. *Finansy pidpryiemstv*, Poddier'ohin A. M., Buriak L. D., Nam H. H. ta in., (2000), 3 nd ed, KNEU, K., 460 s.